

ZESTAW KONTROLNY DLA NAUCZYCIELA/-LKI

Lp.	Nazwa gatunku	Grupa*	Opis	Miniatura zdjęcia
1	kumak nizinny <i>Bombina bombina</i>	A	Jestem małym płazem bezogonowym. Na grzbiecie mam gruczoły jadowe, a na brzuchu jaskrawe pomarańczowe plamy. Dzięki temu skutecznie odstrasza ludzi i inne zwierzęta. Żyję w wodzie, zadowolają mnie nawet niewielkie kałuże albo koleiny na polnych drogach. Jak wysychają – szukam sobie nowego domu. Na ląd wychodzę tylko, by móc tam wygodnie zapaść w zimowy sen.	
2	wilk szary <i>Canis lupus</i>	M	Jestem drapieżnym ssakiem, zamieszkującym lasy, równiny oraz tereny bagienne. Mierzę do 170 cm długości (wraz z ogonem), mam grube białobrązowe lub -czarne futro, szpiczaste uszy, długi ogon i przenikliwe jasne oczy. W moim pysku są 42 ostre zęby, które z łatwością złapią ryby, mniejsze ssaki, jelenie, dziki czy sarny. Czasem zjadam także padlinę. Jestem zwierzęciem stadnym. Moja wataha wyznacza sobie terytorium, którego nie może naruszać inna. Kiedyś w całej Polsce oraz innych częściach świata żyło wielu moich braci oraz siostr. Potem ludzie zaczęli na nas polować i zostało nas naprawdę niewiele. Teraz ludzie mnie chronią, jakby wreszcie zrozumieli, że jestem bardzo cennym gatunkiem.	
3	lelek zwyczajny <i>Caprimulgus europaeus</i>	B	Jestem małym ptakiem wędrownym, prowadzącym skryty tryb życia. Za dnia odpoczywam głównie na ziemi. Dzięki upierzeniu imitującemu korę drzewa, jak u sów, ciężko jest mnie tam dostrzec. Mam smukłą sylwetkę, wielkie czarnobrązowe oczy, otoczone sztywnymi piórami i czarny krótki dziób. Zimuję w Afryce, a pozostałe miesiące spędzam m.in. w Polsce. Mieszkam w suchych, świetlistych borach sosnowe w pobliżu łąk, pól, zrębów. Mam jeden szczególny dar: potrafię zapaść w letarg, by przeczekać niesprzyjające warunki pogodowe.	
4	obuwik pospolity <i>Cypripedium calceolus</i>	P	Jestem rzadką rośliną storczykową, występującą w Europie i Azji. Osiągam do 60 cm wysokości, a moja łodyga wyrasta z podziemnych kłączy. Mam 3 do 5 jajowatych, podługnych liści i zwykle 1 duży pachnący kwiat na szczycie pędu. Mój kwiat pojawia się na krótko (2-4 tygodnie) i to dopiero, kiedy mam ok. 7 lat! Jest za to bardzo piękny: ma brunatno-czerwone działki kielicha i cytrynową rozdętą warzkę, otoczoną czerwono-brunatnymi listkami okwiatu. To tzw. kwiat pułapkowy, w który mogę łapać owady. Lubię cień, żyję w zaroślach oraz lasach, szczególnie w buczynach i grądach. Mogę żyć nawet 100 lat, ale moje przetrwanie jest zagrożone przez ludzi, którzy zrywają mnie i niszczą mój dom.	
5	błotniak stawowy <i>Circus aeruginosus</i>	B	Jestem dużym ptakiem drapieżnym z rodziny jastrzębiowatych. Mam długie szarobrązowe skrzydła, wąski niebieskawo-popielaty ogon, żółte nogi, brązowy grzbiet oraz żółtobiałą głowę i pierś. Lubię tereny otwarte i nie zapuszczam się do lasów. Możecie mnie zobaczyć, kiedy latam nad zarośniętymi zbiornikami wodnymi lub mokradłami. Poluję na drobne ssaki, ptaki, płazy, ryby oraz owady. W Polsce żyję od marca do października, a zimy spędzam zwykle w Afryce. Jestem objęty ścisłą ochroną gatunkową, gdyż ludzie zbyt często wykaszają moje trzcinowiska i szuwary, pozbawiając mnie domu.	

6	minóg rzeczny <i>Lampetra fluviatilis</i>	F	Wędkarze uważają mnie za rybę, ale tak naprawdę to nią do końca nie jestem, bo choć mam skrzelą i małe płetwy, to brakuje mi żuchwy, którą posiada cała reszta ryb. Moje węzowate ciało i otwór gębowy w kształcie lejka z osadzonymi wokół zębami sprawiają, że nie wygrałbym w żadnym konkursie piękności. Pochodzę za to z najstarszej linii ewolucyjnej kręgowców zwanej <i>Hyperoartia</i> , czyli jestem „żywą skamieliną”. W Polsce żyję w przybrzeżnych wodach morskich, a na okres tarła wpływam do Wisły.	
7	lipiennik Loesela <i>Liparis loeselii</i>	P	Jestem niepozorną, małą i delikatną byliną o żółto-zielonej barwie, dorastającą do 20 cm wysokości. Mam podziemną bulwę, z której wyrasta trójkiściasty pęd i dwa lancetowate liście. Na początku swojego życia muszę mieć za sąsiada grzyby mikoryzowe. Dopiero w wieku 3 lat wydaję liście, a kwiaty – po siedmiu sezonach. Kwiatostan znajduje się na szczycie łodygi, jest skromny i składa się zwykle z kilkunastu zielonkawych lub żółtobiałych kwiatów. Możecie mnie spotkać na torfowiskach i bagnach między poduszkami mchów z podłożem węglanowym. Jestem gatunkiem rzadkim, na terenie Europy zagrożonym wyginięciem. W Polsce rosnę głównie na Pomorzu i Mazurach. Zwykle rosnę w skupiskach po kilka osobników.	
8	czerwończyk nieparek <i>Lycaena dispar</i>	I	Na początku jestem gąsienicą i wylęgam się z jaja wczesną wiosną. Jem bardzo dużo roślin, aż staję się gotów, by zostać poczwarką. Jeszcze przed początkiem lata staję się pięknym latającym owadem. Mam dwie pary pomarańczowych skrzydeł, na których widać niewielkie ciemne plamki. Od spodu moje skrzydła są szarobrązowe. Lubię ciepłe dni na wilgotnych łąkach, moczarach i w lasach łęgowych.	
9	nocek łydkowłosy <i>Myotis dasycneme</i>	M	Jestem nocnym ssakiem latającym z kosmatym futrem. Mój grzbiet jest wyraźnie ciemniejszy od jasnego brzucha. Mam ciemny i szeroki pyszczek, ciemne uszy oraz bardzo duże stopy. Żywię się owadami: głównie muchówkami, wodnymi chrząszczami i chruścikami. Możecie mnie spotkać przy dużych zbiornikach wodnych, zarówno wody stojącej jak i płynącej. Tam poluję, chwytając ofiary znad samej tafli. Latem mieszkam na strychach budynków, czasem w skrzynkach lęgowych, dziuplach drzew i szczelinach mostów. Na zimę przenoszę się do jaskini, piwnic i starych fortów. W Polsce jestem uważany za gatunek rzadki i zagrożony.	
10	skójką gruboskorupowa <i>Unio crassus</i>	I	Jestem słodkowodnym mięczakiem, dorastającym do 11 cm długości. Mam oliwkowo-brunatną muszlę o gładkiej powierzchni i grubych ściankach. Jako larwa pasożytuję na skrzelach ryb. Przyczepiam się do nich i zostaję otoczona tkanką żywiciela. Tak powstaje cysta, w której się rozwijam, wchłaniając pokarm z tkanek ryby przez 1,5-2 miesiące. Po przekształceniu się w postać młodocianą, opuszczam cystę i opadam na dno rzeki. Najczęściej siedzę zagrzebana w mule, piasku lub osadach dennych wystawiając tylko nad powierzchnię tylny koniec ciała z tzw. syfonami. Jestem silnie zagrożona wyginięciem, bo nie umiem żyć w wodach zanieczyszczanych przez człowieka.	

*Grupa: A = płazy, B = ptaki, F = ryby, I = bezkręgowce, M = ssaki, P = rośliny, R = gady.

ZESTAW DLA UCZNIÓW/UCZENNIC

kumak nizinny

wilk szary

lelek zwyczajny

obuwik pospolity

błotniak stawowy

minóg rzeczny

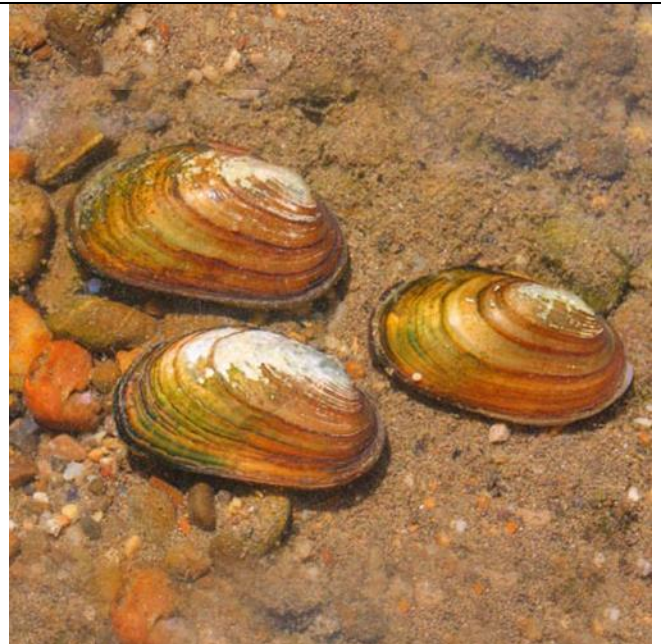
lipiennik Loesela

czerwończyk nieparek

nocek tydkowłosy

skójka gruboskorupowa

1. Jestem małym płazem bezogonowym. Na grzbiecie mam gruczoły jadowe, a na brzuchu jaskrawe pomarańczowe plamy. Dzięki temu skutecznie odstrasza ludzi i inne zwierzęta. Żyję w wodzie, zadowolają mnie nawet niewielkie kałuże albo koleiny na polnych drogach. Jak wysychają – szukam sobie nowego domu. Na ląd wychodzę tylko, by móc tam wygodnie zapaść w zimowy sen.

3. Jestem małym ptakiem wędrownym, prowadzącym skryty tryb życia. Za dnia odpoczywam głównie na ziemi. Dzięki upierzeniu imitującemu korę drzewa, jak u sów, ciężko jest mnie tam dostrzec. Mam smukłą sylwetkę, wielkie czarnobrzowe oczy, otoczone sztywnymi piórami i czarny krótki dziób. Zimuję w Afryce, a pozostałe miesiące spędzam m.in. w Polsce. Mieszkam w suchych, świetlistych borach sosnowe w pobliżu łąk, pól, zrębów. Mam jeden szczególny dar: potrafię zapaść w letarg, by przeczekać niesprzyjające warunki pogodowe.

2. Jestem drapieżnym ssakiem, zamieszkującym lasy, równiny oraz tereny bagienne. Mierzę do 170 cm długości (wraz z ogonem), mam grube białobrzowe lub -czarne futro, szpiczaste uszy, długi ogon i przenikliwe jasne oczy. W moim pysku są 42 ostre zęby, które z łatwością złapią ryby, mniejsze ssaki, jelenie, dziki czy sarny. Czasem zjadam także padlinę. Jestem zwierzęciem stadnym. Moja wataha wyznacza sobie terytorium, którego nie może naruszać inna. Kiedyś w całej Polsce oraz innych częściach świata żyło wielu moich braci oraz sióstr. Potem ludzie zaczęli na nas polować i zostało nas naprawdę niewiele. Teraz ludzie mnie chronią, jakby wreszcie zrozumieli, że jestem bardzo cennym gatunkiem.

4. Jestem rzadką rośliną storczykową, występującą w Europie i Azji. Osiągam do 60 cm wysokości, a moja łodyga wyrasta z podziemnych kłączy. Mam 3 do 5 jajowatych, podłużnych liści i zwykle 1 duży pachnący kwiat na szczycie pędu. Mój kwiat pojawia się na krótko (2-4 tygodnie) i to dopiero, kiedy mam ok. 7 lat! Jest za to bardzo piękny: ma brunatno-czerwone działki kielicha i cytrynową rozdętą warżkę, otoczoną czerwono-brunatnymi listkami okwiatu. To tzw. kwiat pułapkowy, w który mogę łąpać owady. Lubię cień, żyję w zaroślach oraz lasach, szczególnie w buczynach i grądach. Mogę żyć nawet 100 lat, ale moje przetrwanie jest zagrożone przez ludzi, którzy zrywają mnie i niszczą mój dom.

<p>5. Jestem dużym ptakiem drapieżnym z rodziny jastrzębiowatych. Mam długie szarobrzęzowe skrzydła, wąski niebieskawo-popielaty ogon, żółte nogi, brązowy grzbiet oraz żółtobiałą głowę i pierś. Lubię tereny otwarte i nie zapuszczam się do lasów. Możecie mnie zobaczyć, kiedy latam nad zarośniętymi zbiornikami wodnymi lub mokradłami. Poluję na drobne ssaki, ptaki, płazy, ryby oraz owady. W Polsce żyję od marca do października, a zimy spędzam zwykle w Afryce. Jestem objęty ścisłą ochroną gatunkową, gdyż ludzie zbyt często wykaszają moje trzcinowiska i szuwały, pozbawiając mnie domu.</p>	<p>6. Wędkarze uważają mnie za rybę, ale tak naprawdę to nią do końca nie jestem, bo choć mam skrzela i małe płetwy, to brakuje mi żuchwy, którą posiada cała reszta ryb. Moje węzowate ciało i otwór gębowy w kształcie lejka z osadzonymi wokół zębami sprawiają, że nie wygrałbym w żadnym konkursie piękności. Pochodzę za to z najstarszej linii ewolucyjnej kręgowców zwanej <i>Hyperoartia</i>, czyli jestem „żywą skamieliną”. W Polsce żyję w przybrzeżnych wodach morskich, a na okres tarła wpływam do Wisły.</p>
<p>7. Jestem niepozorną, małą i delikatną byliną o żółto-zielonej barwie, dorastającą do 20 cm wysokości. Mam podziemną bulwę, z której wyrasta trójkanciasty pęd i dwa lancetowate liście. Na początku swojego życia muszę mieć za sąsiada grzyby mikoryzowe. Dopiero w wieku 3 lat wydaję liście, a kwiaty – po siedmiu sezonach. Kwiatostan znajduje się na szczycie łodygi, jest skromny i składa się zwykle z kilkunastu zielonkawych lub żółtobiałych kwiatów. Możecie mnie spotkać na torfowiskach i bagnach między poduszkami mchów z podłożem węglanowym. Jestem gatunkiem rzadkim, na terenie Europy zagrożonym wyginięciem. W Polsce rosnę głównie na Pomorzu i Mazurach. Zwykle rosnę w skupiskach po kilka osobników.</p>	<p>8. Na początku jestem gąsienicą i wylęgam się z jaja wczesną wiosną. Jem bardzo dużo roślin, aż stać się gotów, by zostać poczwarką. Jeszcze przed początkiem lata stać się pięknym latającym owadem. Mam dwie pary pomarańczowych skrzydeł, na których widać niewielkie ciemne plamki. Od spodu moje skrzydła są szarobrzęzowe. Lubię ciepłe dni na wilgotnych łąkach, moczarach i w lasach łęgowych.</p>
<p>9. Jestem nocnym ssakiem latającym z kosmatym futrem. Mój grzbiet jest wyraźnie ciemniejszy od jasnego brzucha. Mam ciemny i szeroki pyszczek, ciemne uszy oraz bardzo duże stopy. Żywię się owadami: głównie muchówkami, wodnymi chrząszczami i chruścikami. Możecie mnie spotkać przy dużych zbiornikach wodnych, zarówno wody stojącej jak i płynącej. Tam poluję, chwytając ofiary znad samej tafli. Latem mieszkam na strychach budynków, czasem w skrzynkach łęgowych, dziuplach drzew i szczelinach mostów. Na zimę przenoszę się do jaskini, piwnic i starych fortów. W Polsce jestem uważany za gatunek rzadki i zagrożony.</p>	<p>10. Jestem słodkowodnym mięczakiem, dorastającym do 11 cm długości. Mam oliwkowo-brunatną muszlę o gładkiej powierzchni i grubych ściankach. Jako larwa pasożytuję na skrzelach ryb. Przyczepiam się do nich i zostaję otoczona tkanką żywiciela. Tak powstaje cysta, w której się rozwijam, wchłaniając pokarm z tkanek ryby przez 1,5-2 miesiące. Po przekształceniu się w postać młodocianą, opuszczam cystę i opadam na dno rzeki. Najczęściej siedzę zagrzebana w mule, piasku lub osadach dennych wystawiając tylko nad powierzchnię tylny koniec ciała z tzw. syfonami. Jestem silnie zagrożona wyginięciem, bo nie umiem żyć w wodach zanieczyszczanych przez człowieka.</p>

Projekt finansowany z:

www.eeagrants.org

Pomoce zostały opracowane w ramach projektu Zgodnie z Naturą, prowadzonego przez Centrum Edukacji Obywatelskiej.

www.globalna.ceo.org.pl

Opracowanie: Paulina Brokos

Źródła fotografii: <http://www.wikipedia.org/>, <http://atlasryb.rybowanie.pl/>, <http://www.bbc.co.uk/>